

kisi, s. 77; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Müsiki'si Nazariyatı Dersleri* (haz. Ortur Akdoğan), Ankara 1991, s. 216; İsmail Hakkı Özkan, *Türk Müsiki'si Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velveleleri*, İstanbul 2006, s. 461-465.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

SCHAADE, Arthur
(1883-1952)

Alman şarkiyatçısı.

Arthur
Schaade

Almanya'nın Thorn şehrinde doğdu. Liseyi bitirdikten sonra üniversite eğitimi için Münih, Leipzig ve Berlin'e giderek Arapça, Farsça ve Türkçe tahsil etti. Leipzig Üniversitesi'nde Doğu Dilleri Kürsüsü'nün başkanı olan August Fischer'in yanında klasik Arap edebiyatına yöneldi; ayrıca modern Arapça'daki lehçeler ve diğer Sâmî dilleriyle de ilgilendi. Leipzig'de Fischer'in gözetiminde hazırladığı Arap edebiyatı alanında ki teziyle doktor unvanını aldı (1908). 1906-1910 yılları arasında Leiden Üniversitesi'nde Arap edebiyatı dersleri verdi ve aynı dönemde *The Encyclopaedia of Islam*'ın yayın kurulunda yer aldı. Üniversitenin hocalarından Snouck Hurgronje ve Theodorus Willem Juynboll gibi şarkiyatçılarla temas kurarak İslâmî ilimler, özellikle fıkıh alanında bilgilerini ilerletti; bu arada Juynboll'un Şâfiî fıkıhına dair el kitabını Almanca'ya çevirdi. Ardından Almanya'ya dönerek Breslau'da Franz Praetorius'un yanında hazırladığı tezle doçent oldu (1911).

1913'te Mısır'a gitti ve I. Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar Kahire'de Hidviyye Kütüphanesi'nin müdürlüğünü yaptı. 1917'de askere alındı ve mütercim-tercüman subay kadrosunda General Falkenhayn'ın maiyetine girdi. Görevli olarak Filistin, Suriye ve Anadolu'yu gezdi; bu sırada Türkçe ile yakından ilgilendi. 1918'de Hellmut Ritter'le birlikte gittiği Nablus'ta Sâmîrîler'in İbrânîce'yi telaffuz şekillerine dair araştırmalarda bulundu. Almanya'ya döndüğünde önce Breslau'da Akkadca üzerine çalıştı, daha sonra 1919'dan emekliye ayrıldığı 1951 yılına kadar Hamburg Üniversitesi'nde Sâmî dilleri profesörlüğünü yaptı. *The Encyclopaedia of Islam*'ın Almanca neşnini idare etti (1924-1926) ve Mısır'da Kral I. Fuâd Üniversitesi'nde Sâmî dilleri dersleri verdi (1930-1934). 1951'de İstanbul'da toplanan XXII. Şarkiyatçılar Kongresi'ne katıldı ve Arapça'nın Güney Arabistan lehçeleriyle ilgili bir tebliğ sundu. 22 Ekim 1952 tarihinde zatürreden öldü.

Modern Arapça'yı çeşitli lehçeleriyle ve klasik Arapça'yı bütün özellikleriyle bilen

Schaade, başta Süryânîce olmak üzere diğer Sâmî dilleriyle ve daha çok fonetikleriyle de ilgilenmiştir. Arapça, Farsça ve Türkçe'den başka İngilizce, Fransızca, modern İbrânîce, İtalyanca, İspanyolca, Hollandaca ve Rusça biliyordu. Pozitivist bir yapıya sahipti. Spekülasyonlarla uğraşmak yerine sağlam bilgileri itina ile ifade etme yolunu seçen ve teliften ziyade öğretime ve öğrencilerine önem veren bir ilim adamıydı. Özellikle Arap edebiyatındaki ifadelerle Almanca karşılıklar bulma konusundaki başarısı dikkat çekicidir.

Eserleri. 1. *Die Kommentare des Suhaili und des Abū Darr zu den Uḥud Gedichten in der Sira des Ibn Hišām* (ed. Wüstenfeld I, 611-638). *Nach den Handschriften zu Berlin, Straßburg, Paris und Leipzig* (Leipzig 1920). Doktora tezi olup İbn Hişâm'ın *Sîretü'n-nebeviyye*'sine şerh yazan Endülüslü âlimler Abdurrahman b. Abdullah es-Süheyfî ile Ebû Zer el-Huşenî'nin Uhud şiirleri yorumları hakkındadır ve Paul Brönnle'nin her iki şârihin Bedir şiirleri yorumları üzerine hazırladığı doktora tezinin (*Die Commentatoren des Ibn Ishāk und ihre Scholien*, Halle 1895) tamamlayıcısı niteliğindedir. 2. *Sibawaihi's Lautlehre* (Leiden 1911). Sıbeveyhi'nin fonetiği konusundaki doçentlik tezidir. Ayrıca Theodorus Willem Juynboll'un Şâfiî fıkıhına dair Hollandaca yazdığı el kitabını *Handbuch des islamischen Gesetzes nach der Lehre der schāfi'itischen Schule* adıyla Almanca'ya tercüme etmiştir (Leiden-Leipzig 1910).

Schaade'nin başlıca makaleleri de şunlardır: "Kritische Bemerkungen zu A. Cour's Ausgabe und Übersetzung einiger Gedichte des Ibn Zaidun" (*Isl.*, XIII [1923], s. 180-189); "Moderne Regungen in der 'irakischen Kunstdichtung der Gegenwart" (*OLZ*, XXIX [1926], s. 865-872); "Attributive, apportionelle und anknüpfende Relativsätze im Arabischen und Syrischen" (*Islamica*, II [1926], s. 498-504); "Der Vokalismus der arabischen Fremdwörter im osmanischen

Türkisch" (*Festschrift Meinhof*, Hamburg 1927, s. 449-460); "Zwei Studien über das grammatische Geschlecht im Semitischen" (*Zeitschrift für Semitistik*, 5 [Leipzig 1927], s. 185-194); "Ahmed Taimur Paşa und die arabische Renaissance" (*OLZ*, XXXIII [1930], s. 854-859); "Zur Herkunft und Urform einiger Abu Nuwas-Geschichten in Tausendundeiner Nacht" (*ZDMG*, LXXXVIII [1934], s. 259-276); "Weiteres zu Abu Nuwas in 1001 Nacht" (*ZDMG*, XC [1936], s. 602-615). Müellifin ayrıca *The Encyclopaedia of Islam*'da ağırlıklı olarak Arap dili ve edebiyatına dair kırk beş maddesiyle çeşitli dergilerde çok sayıda kitap tanıtım-tenkit yazısı bulunmaktadır (eserlerinin tam listesi için bk. Dietrich, s. 73-74; *Bibliographie der Deutschsprachigen*, XVII, 298-299; XIX, 519).

BİBLİYOGRAFYA :

J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 310, 326; Necib el-Akiki, *el-Müştariḥûn*, Kahire 1980, II, 448-449; *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1993, XVII, 298-299; XIX, 519; A. Dietrich, "Arthur Schaade (1883-1952)", *Isl.*, XXXI/1 (1953), s. 69-75; Zeki Velidi Togan, "Arthur Schaade (1883-1952)", *İTED*, I/1-4 (1953), s. 183-184; *el-Ḳāmûsü'l-İslâmî*, IV, 3-4.

MEHMET SUAT MERTOĞLU

SCHACHT, Joseph
(1902-1969)

İslâm hukuku araştırmalarıyla tanınan şarkiyatçı.

15 Mart 1902'de o zaman Almanya'nın Yukarı Silesia bölgesinde (halen Polonya'da) yer alan Raciborz'da sağır ve dilsizler okulunda öğretmenlik yapan Katolik bir babanın çocuğu olarak dünyaya geldi. 1911-1920 yılları arasında aynı şehirdeki Humanistisches Gymnasium'a devam ederken din dersi için ayrılan saatte ödevlerini erken bitirdiği için -yahudi olmamasına rağmen- İbrânîce derslerine katılmasına izin verildi, böylece Sâmî dilleriyle tanıştı. 1920'de Breslau (Wrocław, Polonya) Üniversitesi'nde teoloji dalında lisans öğrenimine başladı ve Sâmî dillerindeki bilgisini ilerletti. 1922'de Yeni Ahid üzerine yazdığı bir makale ile üniversite ödülü aldı. Buradaki hocalarından Gotthelf Bergsträsser'in teşvikiyle İslâm araştırmalarına ve özellikle İslâm hukuku alanına yöneldi. Hassâf'ın *Kitâbü'l-Hiyel*'ini konu edinen tezini 1923'te tamamlayarak doktor unvanını aldı. Leipzig'de kısa bir süre çalıştıktan sonra 1925'te Freiburg im Breisgau Üniversitesi'ne davet edildi ve burada iki yıl öğretim

görevlisi olarak vazife yaptı; 1927'de doçent, 1929'da Almanya'nın o zamana kadarki en genç profesörü oldu. Tatillerde bir yandan Ch. Snouck -Hurgronje'den yararlanmak için sık sık Leiden'e gitti; öte yandan Suriye, Mısır ve Türkiye gibi müslümanın ülkelere seyahat ederek buralardaki yazma eser kütüphanelerinde araştırmalar yaptı. 1930 baharında Mısır (Kahire) Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde misafir hoca olarak ders verdi. 1932'de Königsberg Üniversitesi'nde göreve başladı. Naziler iş başına gelince kendisine karşı bir tehdit söz konusu olmadığı halde özgür bilim yapma imkânı kalmadığını düşünerek 1934'te Almanya'dan ayrıldı ve çok geçmeden Almanca yazmayı, hatta konuşmayı bile tamamen bıraktı. 1939'a kadar Mısır Üniversitesi'nde ders verdi. Bu esnada İslâm hukuku üzerine yapmakta olduğu çalışmasının malzemesini hazırlamaktaydı. 1939 Eylülünde II. Dünya Savaşı başladığında yaz tatili için İngiltere'de bulunuyordu ve kütüphanesi Mısır'da kalmıştı. Mısır'a dönme girişimleri sonuç vermeyince savaş sırasında beş yıl boyunca İngiliz Enformasyon Bakanlığı için Doğu uzmanı olarak çalıştı. BBC'de Farsça ve Arapça programlarına katkıda bulundu (burada yaptığı konuşmalar BBC tarafından "el-Müstemi'ul-Arabi" adıyla yayımlanmıştır).

Savaş sonrası Mısır'a davet edilmesine rağmen İngiltere'de kalmayı tercih eden Schacht kütüphanesini yanına aldırdı. 1944'te Kahire'deki İngiliz Konsolosluğu'nda daha önce tanıştığı Dorothy Coleman adlı bir İngiliz hanımla evlendi ve 1947'de İngiliz vatandaşı oldu. 1944'te Oxford'a taşındı ve 1946-1954 yılları arasında Oxford Üniversitesi'nde çalıştı. Bu arada birçok yurt dışı seyahatinde bulundu; 1947'de konferans vermek üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne, 1950'de bir araştırma gezisi için Kuzey Nijerya'ya gitti. 1952'de misafir hoca olarak Cezayir Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde ders verdi. 1953'te araştırma amacıyla Yakındoğu'yu ve Doğu Afrika'yı dolaştı. 1952'de Oxford Üniversitesi'nden tekrar doktora derecesi aldı, 1953'te Cezayir Üniversitesi tarafından fahri doktora ile ödüllendirildi, 1954'te Şam Arap Akademisi'ne üye seçildi. Sir H. A. R. Gibb'in Arapça profesörü olduğu Oxford'da kürsü başkanı olamayacağını anlayınca Giorgio Levi Della Vida'nın teşvikiyle 1954'te Hollanda'ya gidip Leiden Üniversitesi'ndeki Arapça Kürsüsü'nde J. H. Kramers'in halefi olarak göreve başladı ve 1956'da Hollanda Kraliyet Akademisi üyesi oldu. Lei-

den'deki akademik çevre ile uyuşmadığı için 1957-1958'de Columbia Üniversitesi'nden aldığı teklifi kabul etti ve 1959'da bu üniversiteye profesör tayin edildi. Burada ki görevi ölümüne kadar devam etti. 1963 ve 1964'te Doğu Afrika'ya araştırma yapmak üzere tekrar gitti, 1967'de Guggenheim Fellow ödülünü alan Schacht, iki yıl sonra İslâm araştırmaları alanının Amerika'daki en prestijli ödülü olarak kabul edilen Giorgio Levi Della Vida ödülüne layık görüldü. *Studia Islamica*'nın Robert Brunschvig'le birlikte eş editörü ve *Encyclopedia of Islam*'ın ikinci edisyonunun dört editöründen biri oldu. 1 Ağustos 1969'da New Jersey'de Englewood'daki evinde beyin kanaması geçirerek öldü; eşi de kısa bir süre sonra öldü. Önce Hollanda'da Leiden Üniversitesi'ne verilen kitapları E. J. Brill Yayınevi'nin aracılığı ile Malezya Kebangsaan Üniversitesi tarafından satın alındı. Halen anılan üniversite kütüphanesinin bir bölümünde sergilenen kitapların katalogu internette mevcuttur (web adresi: <http://pkukmweb.ukm.my/~library/schal.htm>).

Görüşleri. İslâmiyet'le ilgili birçok araştırma gerçekleştiren Schacht'ın özellikle İslâm hukukunun mahiyeti ve kökleriyle ilgili görüşleri akademik çevrelerde etkili olmuştur. Schacht'a göre İslâm hukuku bir hukuk sisteminden çok bir deontoloji olarak ortaya çıkmıştır; bu sebeple pratik değeri yoktur, tarih boyunca çok sınırlı bir uygulama alanı bulmuş, hatta birçok alanda hiç uygulanmamış, sadece bir ideal olarak kalmıştır. İslâm'da ictihad kapısının IV. (X.) yüzyıldan itibaren kapandığını, hukukun erken Abbâsî döneminde şekillendikten sonra değişmeden asırlarca devam ettiğini belirten Schacht bu durumun teori-pratik gerilimini ortaya çıkardığını; fıkıh kurallarının, her biri, kendi başına meşrû birden fazla işlemi birleştirerek meşrû olmayan bir sonuca ulaşabilmeye imkân veren hukukî yollara (hiyel) başvurma neticesinde oluştuğunu yani teoriyle pratik arasındaki gerilimin ürünü olduğunu iddia eder. Aslında onun İslâm hukukunun mahiyeti ve kurumsal karakteri üzerine yaptığı değerlendirmeler, Max Weber'in Ortaçağ hukuklarının ve özellikle büyük dinlerin geliştirdiği hukukların irrasyonel kutsal hukuk olduğu ve bunların pratik değerinin bulunmadığı, Avrupa üstünlüğünün Avrupa'nın kendine özgü bir akılcılık geliştirmesine bağlı olduğu, dolayısıyla hukukî, iktisadî, bürokratik vb. bütün Avrupalı rasyonel kurumların Avrupa medeniyetine mensup olmayan geleneksel hiçbir toplumda gelişmeyeceği şeklindeki gö-

rüşlerinden etkilenmiştir. Hocası Snouck-Hurgronje'nin deontoloji fikri de Schacht'ın İslâm hukukuna ilişkin değerlendirmelerinde ilham kaynağı olmuştur. XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başında Avrupa akademik ve entelektüel çevrelerinde hâkim olan Avrupa merkezli Weberyen tezlerin etkisi Schacht'ı bazan çelişkili değerlendirmelere itmiştir. Meselâ bir yandan teori-pratik geriliminin hukukun değişmeden devam etmesi olgusu karşısında ictihad asrından sonra ortaya çıkan bir durum olduğunu iddia ederken öte yandan hiyeli bu gerilimin ürünü diye nitelenmesi, neşirlerini yaptığı hiyel kitaplarının üçünün de sözünü ettiği ictihad asrında ortaya çıktığı ve başından itibaren hiyelin sistemin bir parçası olduğu gerçeğiyle bağdaşmamaktadır. İslâm hukuku içinde yer alan rasyonel eğilimlerin varlığı da onu teorik Weberyen varsayımlarla zaman zaman zıt yorumlara sevk etmiştir.

Sosyal kurumların teşekkülü, gelişimi ve etkileşimi konusunda Batı'da ortaya çıkan sosyal bilimci gözlemleri İslâm hukuk kurumlarının gelişimine uygulayan Schacht, VII ve VIII. yüzyıllarda İslâmî kurumların teşekkülünün arka planını Roma ve İran siyasal ve sosyal kurumları yanında Yahudilik, Hristiyanlık gibi dinlerin etkisiyle açıklamaya çalışmış, böylece İslâm hukukunun İslâm öncesi Antik kültürlerin İslâmleştirilmesi yoluyla doğduğunu iddia etmiştir. Batılı araştırmacılarca sosyal kurumların değerlendirilmesinde esas alınan söz konusu gözlemlerin birçoğunun aslında Edward Said'in "şarkiyatçılık" diye adlandırdığı Batı'nın problemli Doğu algısının bir ürünü olduğu bugün daha fazla dile getirilmektedir. Ancak Schacht'ın bazı gözlemlerinin objektif bir sosyal tarih bakış açısına dayalı olduğu ve bu yönüyle onun İbn Haldûn'dan etkilenmiş bulunduğu inkâr edilemez.

XIX ve XX. yüzyıllarda sosyal bilimlere ve kültürel incelemelere hâkim olan Avrupa merkezci anlayışların, var sayımların ve ön yargıların XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sorgulanması ve Avrupa akademik çevrelerinde Max Weber'in kuşatıcı tezlerine dönük tenkitlerin yaygınlaşmasıyla Schacht'ın İslâm hukukunun mahiyetine ilişkin fikirleri de eleştirilmeye başlanmıştır. İslâm hukukunda belirli bir zamandan sonra ictihad kapısının kapalı olduğu şeklindeki tezini sorgulayan yazılar, teori-pratik gerilimine ilişkin görüşlerinin dayanaksız olduğunu gösteren hukuk tarihi araştırmaları ve İslâm hukukunda değişimin olmadığı tezine karşı bu hukuk sis-

teminin tarih içindeki dinamik yönüne dik-
kat çeken çalışmalar Schacht'ın görüşleri-
nin ciddi anlamda gözden geçirilmesi ge-
rektiğini ortaya koymuş, Said'in şarkiyatçı-
lık olarak adlandırdığı zihniyetin Schacht'ın
İslâm hukuku araştırmalarına da yansıdığı
yönündeki tesbitler arttıkça onun bu alan-
da ileri sürdüğü fikirler hemen tamamıyla
terkedilmiştir. Meselâ İslâm hukuku ve
değişim, icthad ve taklit, ihtilâf ve icmâ
gibi konular bugün Batı'da Schacht'ın yaz-
dıklarından çok farklı algılanmaktadır.

Schacht'ın hadis ve İslâm hukukunun
kökleri konusundaki çalışmaları çok daha
etkili olmuştur. Schacht, bu konuda Kitâb-ı
Mukaddes eleştirilerini İslâm'ın kutsal me-
tinlerine tatbik eden Ignaz Goldziher'in
yöntemini izlemiştir. Goldziher'in özellikle
hadislerle ilgili eleştirel yaklaşımını erken
dönem İslâm hukuk teorisine uygulayan
Schacht, müslüman geleneğinde savunul-
duğunun aksine ilk İslâm hukukçularınca
ortaya konan malzemenin Hz. Peygam-
ber'in mirasıyla doğrudan ilişkisinin bu-
lunmadığını, bunların İslâm öncesi Arap
örfü, fethedilen topraklardaki uygulama-
larla Emevî Devleti'nin ve toplumunun pra-
tiğinden ibaret bulunduğunu ve hadisler
şeklinde Hz. Peygamber'in dilinden aktarı-
lmasının sonradan oluşan bir kurgunun
ürünü olduğunu iddia etmiştir. Ona göre
ahkâm hadisleri peygamber ve ahabın-
dan gelmez; bunlar sonraki dönem İslâm
toplumunun bilgi birikiminden başka bir
şey değildir. Sünnet kavramı I. (VII.) yüz-
yılda "İslâm toplumunun örfü" anlamına
gelirken daha sonra hadisler aracılığı ile
Hz. Peygamber'in diline aktarılmıştır. Ha-
disle sünnetin aynı anlama geldiği düşün-
cesini ilk defa kapsamlı ve tutarlı bir teo-
riyle ortaya koyan İmam Şâfiî olmuş, böy-
lece geleneklerin Hz. Peygamber'in diline
çevrilmesi sürecinin teorik bir zemine ka-
vuşmasına hizmet etmiştir. Schacht, Şâfiî
öncesi fakihlerin ve fıkıh okullarının (bun-
lara kadîm hukuk mektepleri adını verir)
Hz. Peygamber'in öğretilerinin metinsel
formları olan hadislere bu anlamda bir oto-
rite vermediğini, aksine sünnet kavramını
"yerel gelenekler, örfler" mânâsında kul-
landığını, hadîşçiliğin ve hadis derleme fa-
aliyetinin bu kadîm hukuk mekteplerine
karşı bir tepki hareketi olduğunu, Şâfiî'nin
bu tepki hareketini daha kavramsal ve ku-
ramsal bir zemine oturttukça güçlendirdi-
ğini, dolayısıyla Şâfiî'nin ilk dönem İslâm
toplumuna "yeni" ve "yabancı" bir İslâm
hukuk teorisi icat ettiğini ileri sürmüştür.
O sıralarda Goldziher'in ve onun yolunu
izleyenlerin hadislerle ilgili görüşleri şar-

kiyatçılar arasında fazla tutulmuyordu;
Schacht'ın bu görüşleri içeren eseri bü-
yük bir şaşkınlık veya hayranlığın, olumlu
ya da olumsuz birçok tepkinin ortaya çık-
masına sebep olmuştur. Söylediklerinin İslâmî
gelenek açısından sonuçlarının farkın-
da olan ve bunları gözden geçirmeyi dü-
şündüğünü özel sohbetlerinde dile getiren
Schacht âni ölümü sebebiyle buna fırsat
bulamamıştır. Schacht, Batı'da XX. yüz-
yılın ikinci yarısında başka hiçbir şarkiyat-
çının yapamadığı kadar etki meydana ge-
tirmiş, özellikle İslâm hukukuyla ilgili de-
ğerlendirmeleri derinden sarsmıştır.

Schacht'ın hadis ve sünnetle ilgili görüş-
leri yayımlandığı andan itibaren eleştirile-
ri de beraberinde getirmiştir. James Noel
Coulson, bazı yönlerden ona hak verse de
İslâmî geleneğin tamamen uydurma ol-
duğu tezinin çok aşırı bir değerlendirme
olduğunu vurgulamıştır. Fuat Sezgin, Na-
bia Abbott ve Mustafa A'zamî gibi yazar-
lar, İslâmî tarih anlatısının doğruluğundan
hiç kuşku duymaksızın Schacht'ın tezinin
yanlış bilgiye, hatta anlayamama veya sap-
tırmaya dayandığını ileri sürmüştür. Onun
sünnet ve İslâm hukukunun kökleri hak-
kındaki görüşlerinin ve "bilimsel" yöne-
minin doğrudan ve kendi tarzında bir bi-
limsel eleştirisi ise ancak XX. yüzyılın ikinci
yarısında modernite ve modernizmin din
ve dinî geleneklerle ilgili yaklaşımlarının
sorgulanmaya başlanmasıyla mümkün ola-
bilmiştir. Fazlurrahman, sünnet kavramı-
nın Hz. Peygamber'le ilişkisini ve Schacht'ın
II. (VIII.) yüzyılın ikinci yarısına ait ilk fıkıh-
hadis eserleri üzerinde metin analizi yapı-
parak ulaştığı İslâm'ın ilk bir buçuk yüzyılı ile
ilgili yorum ve çıkarımlarının aksi yönün-
de de düşünülebileceğini ortaya koymuş-
tur. 1980'li yıllarda Vâil Hallâk, Schacht'ın
Şâfiî'nin İslâm hukuk tarihinde yeni bir dö-
nemin başlatıcısı olduğu iddiasını sorgu-
layan yazılar kaleme almıştır. İlk dönem
İslâm tarihi üzerine yapılan spekülasyon-
ların şarkiyatçı eğilimlerden beslendiğini
gösteren çalışmalar peş peşe yayımlanma-
ya başlanmıştır. Hollandalı şarkiyatçı Ha-
rالد Motzki, hadis metinleri ve isnadlar
üzerine Schacht'ın ve takipçilerinin orta-
ya koyduğu bulguların yanlış olabileceğini
gösteren çalışmalar yapmıştır. Kısaca pek
çok Batılı araştırmacı, Schacht'ın İslâm
hukukunun köklerine ilişkin düşünceleri-
nin verilerin yanlış yorumlanmasından kay-
naklandığını göstermiştir. Ancak bu ciddi
eleştirilere rağmen Batı'da, ilk dönem İslâm
tarihi kaynaklarının ve dinî metinle-
rin sıhhati konusunda Goldziher-Schacht
yaklaşımını mutlak doğru sayıp sorgula-

maksızın kabul etme eğilimi taşıyan araş-
tırmacılar da bulunmaktadır.

Eserleri. Schacht, başta İslâm hukuku
olmak üzere İslâm araştırmalarının pek
çok alanında çalışmalar yapmış ve eserler
kaleme almıştır. Bir kısmı farklı dillerde
aynı görüşlerin tekrarı veya değişik ifadesi
şeklindeki 100 kadar eserinden bir seçme
aşağıda verilmiştir. Bunun yanında onun
Encyclopaedia of Islam'ın gerek birinci
gerekse ikinci neşrinde yer alan, bir kıs-
mı son derece önemli 100'e yakın mad-
desi vardır. *İslâm Hukuku Araştırmaları*.
Bunları üç başlıkta toplamak mümkün-
dür. a) İslâm hukukunun kavramsal çer-
çevesi ve hukuk tarihindeki yeri. Bu ko-
nulara Schacht, hocası Bergsträsser'in
eserlerinden etkilenecek İslâm hukukunun
mahiyeti ve pratik yönüne ilişkin çalışma-
lar gerçekleştirmiştir. Bu amaçla hiyel, fu-
rûk, şûrût ve ihtilâf gibi İslâm hukuku-
nun pratik yönünü yansıtan Arapça yaz-
ma eserlerin tam veya kısmî neşirlerini
yapmıştır. Hassâf'ın *Kitâbü'l-Hiyel'i* (Han-
nover 1923), Muhammed b. Hasan eş-
Şeybânî'nin *el-Me'hâric fi'l-hiyel'i* (Le-
ipzig 1930), Ebû Hâtim Mahmûd b. Ha-
san el-Kazvî'nin *Kitâbü'l-Hiyel'i* ve İbn
Cerîr et-Taberî'nin *İhtilâfü'l-fukahâ'* ad-
lı eserinin (Leiden 1933) bir bölümünün
tenkitli neşirleri bazı örneklerdir. Bu alan-
daki araştırmalarının sonuçlarını makale
ve kitaplarında ortaya koymuş olup bazı-
ları şunlardır: 1. "Die arabische hijal-Litera-
tur. Ein Beitrag zur Erforschung der Is-
lamischen Rechtpraxis" (*Isl.*, XV [1926], s.
211-223, 335). 2. *Bergsträsser's Grund-
züge des islamischen Recht* (Berlin-Le-
ipzig 1935). Hocasının ders notlarından ha-
zırlanmış bir eser olup İbrâhim el-Hale-
bî'nin *el-Mülteka'l-ebhur*'unu esas alan
bir İslâm hukuk doktrini özetidir. 3. "Şe-
lâş muhâdarât fî târihi'l-fıkhi'l-İslâmî" (*el-
Meşrik*, XXXIII [1935], s. 207-238). 4. "Zur
soziologischen Betrachtung des islamisc-
hen Rechts" (*Isl.*, XXII [1935], s. 207-238).
5. "Law" (*Unity and Diversity in Muslim Ci-
vilization*, ed. G. E. Von Grunebaum, Chi-
cago 1955, s. 65-86). 6. "Modernism and
Traditionalism in a History of Islamic Law"
(*MES*, I [1965], s. 388-400). 7. "Theology
and Law in Islam" (*Theology and Law in Is-
lam*, Second Giorgio Levi Della Vida Con-
ference, ed. Gustave von Grunebaum, Wi-
esbaden 1971, s. 3-23). 8. "Islamic Reli-
gious Law" (*The Legacy of Islam*, ed. Jo-
seph Schacht – C. E. Bosworth, London
1974, s. 392-403). 9. *An Introduction to
Islamic Law* (Oxford 1964). Schacht, ge-
nel olarak İslâm hukuk doktrini ve tarihi

üzerine yaptığı çalışmalarını hayatının sonlarına doğru kaleme aldığı bu çalışmasında daha derli toplu ve olgun biçimde yeniden yayımlamıştır. Burada, İslâm hukunun erken dönem gelişimini tasvir ettikten sonra hocasının ders notlarını da ihtiva eden İslâm hukunun klasik doktrinini özetlemiş ve eserin sonuna geniş bir bibliyografya eklemiştir. *Introduction*, bütün eleştirilere rağmen Batı'da hâlâ konusunda en sık başvurulan eser olma özelliğini korumaktadır (Fr. trc. *Introduction au droit musulman*, trc. Paul Kempf – Abdel Magid Turki, Paris 1983; T. trc. *İslâm Hukukuna Giriş*, trc. Abdülkadir Şener – Mehmet Dağ, Ankara 1985). **b)** İslâm hukunun kökeni ve kaynakları. Schacht'ın en etkili eserleri bu konudur. 1. "A Reevaluation of Islamic Traditions" (*JRAS*, XLIX [1949], s. 143-154). 2. "Foreign Elements in Ancient Islamic Law" (*Journal of Comparative Legislation and International Law*, XXXII [London 1950], s. 9-17). 3. *Origins of Muhammadan Jurisprudence* (Oxford 1950). Bu çalışma Schacht'ın şaheseri olarak değerlendirilmektedir. 4. "Pre-Islamic Background and Early Development of Jurisprudence" (*Law in the Middle East* [vol. I: Origin and Development of Islamic Law], ed. M. Khadduri – A. Liebesny, Washington, D.C., 1955, s. 28-56). 5. "The Schools of Law and Later Developments of Jurisprudence" (*a.g.e.*, s. 57-84). 6. "Sur l'expression 'Sunna du Prophète'" (*Mélanges d'orientalisme offerts à Henri Massé*, Tahran 1963). **c)** Modern gelişmeler ve İslâm hukuku. 1. "Şari'a und Qanun im modernen Ägypten: Ein Beitrag zur Frage des islamischen Modernismus" (*Isl.*, XX [1932], s. 209-236). 2. "Islamic Law in Contemporary States" (*American Journal of Comparative Law*, VIII [Berkeley 1959], s. 133-147). 3. "Problems of Modern Islamic Legislation" (*St.I*, XII [1960], s. 99-129).

Diğer Çalışmaları. Bu gruba giren eserler arasında İstanbul, Kahire, Tunus, Fas yazma kütüphaneleriyle ilgili araştırmaları yanında kelâm, İslâm felsefesi, İslâm tıp tarihi, Antik Yunan mirasının tercümesi ve sanat tarihi gibi alanlardaki makale ve kitapları sayılabilir. Ölümü öncesinde Mâtürîdî'nin *Kitâbü't-Tevhîd*'inin kendisinde bulunan bir yazmasına dayalı tenkitli neşrini hazırlamaktaydı; ancak bu çalışmanın âkabeti hakkında bilgi yoktur. Hukukla ilgili olmayan çalışmalarından bazıları şunlardır: 1. *The Medico-Philosophical Controversy Between Ibn Butlân of Baghdâd and Ibn Ridwân of Cairo* (Max Meyerhof'la birlikte, Cairo 1937). 2.

"New Sources for the History of Muhammadan Theology" (*St.I*, I [1953], s. 23-42). 3. "An Early Murcîite Treatise: The Kitâb al-'âlim wal-muta'allim" (*Oriens*, XVII [1964], s. 96-117). 4. "Staircase Minaret" (*First International Congress of Turkish Arts*, Ankara 1961, s. 297). 5. "Further Notes on Staircase Minaret" (*Ars Orientalis*, IV [Michigan 1961], s. 137-141). 6. *The Theologus Autodidactus of Ibn al-Nafis* (Max Meyerhof'la birlikte, Oxford 1968).

BİBLİYOGRAFYA :

Fuat Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*, İstanbul 1956, s. 49; a.mlf., *GAS*, I, 73, 930 (İndeks); Fazlur Rahman, *Islamic Methodology in History*, Islamabad 1965, s. 5, 181; N. Abbott, *Studies in Arabic Literary Papyri*, Chicago 1957-67, I, 18; II, 36, 83, 95-96; a.mlf., "Hadith Literature-II: Collection and Transmission of Hadith", *Arabic Literature to the End of the Umayyad Period*, Cambridge 1983, s. 289-298; Selâhaddin el-Müneccid, "Âşârü'l-üstâz Schacht", *el-Müntekâ min dirâsâti'l-müsteşrikin: Dirâsât muhtelifa fi'ş-şekâfeti'l-'Arabiyye* (haz. Selâhaddin el-Müneccid), Beyrut 1976, I, 120-123; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikin*, Beyrut 1984, s. 252-255; M. Mustafa A'zami, *On Schacht's Origins of Muhammadan Jurisprudence*, Riyad 1985 (Türkçe: *İslâm Fikhi ve Sünnet: Orjantalist J. Schacht'a Eleştiri* [trc. Mustafa Ertürk], İstanbul 1996); R. Stephen Humphreys, *Islamic History: A Framework for Inquiry*, Princeton 1991, s. 213-215 (Türkçe: *İslâm Tarih Metodolojisi-Bir Sosyal Tarih Uygulaması* [trc. Murtaza Bedir – Fuat Aydın], İstanbul 2004); M. Hoebink, *Two Halves of the Same Truth: Schacht, Hallaq, and the Gate of Ijtihad. An Inquiry into Definitions*, Amsterdam 1994; B. Johansen, *Contingency in a Sacred Law: Legal and Ethical Norms in the Muslim Fiqh*, Leiden 1998, s. 1-72; H. Berg, *The Development of Exegesis in Early Islam: The Authenticity of Muslim Literature from Early Periods*, Surrey 2000, tür.yer.; H. Motzki, *The Origins of Islamic Jurisprudence* (trc. M. H. Katz), Leiden 2002, s. 10-49; J. Wakin, *Remembering Joseph Schacht (1902-1969)*, Cambridge 2003; G. Hourani, "Joseph Schacht (1902-1969)", *JAOS*, XC (1970), s. 163-167; R. Brunschvig, "Joseph Schacht (1902-1969)", *St.I*, XXXI (1970), s. V-IX; B. Lewis, "Joseph Schacht", *BSOAS*, XXXIII (1970), s. 378-381; E. Hill, "Orientalism and Liberal Legalism", *Review of Middle East Studies*, II, London 1976, s. 57-70; A. Layish, "Notes on Joseph Schacht's Contribution to the Study of Islamic Law", *BSMES*, IX/2 (1982), s. 132-140; Wael B. Hallaq, "Was the Gate of Ijtihad Closed?", *IJMES*, XVI/1 (1984), s. 3-41; a.mlf., "On the Origins of the Controversy About the Existence of Muja-hids and the Gate of Ijtihad", *St.I*, LXIII (1986), s. 129-141; a.mlf., "Was al-Shafi'i the Master Architect of Islamic Jurisprudence?", *IJMES*, XXV/4 (1993), s. 587-605; a.mlf., "Model Shurut Works and the Dialectic of Doctrine and Practice", *Islamic Law and Society*, II/2, Leiden 1995, s. 109-134; a.mlf., "The Quest for Origins or Doctrine? Islamic Legal Studies as Colonialist Discourse", *UCLA Journal of Islamic and Near Eastern Law*, II/1, Los Angeles 2002-03, s. 1-31.

MURTEZA BEDİR

SCHEFER, Charles Henri Auguste
(1820-1898)

Fransız şarkiyatçısı, diplomat.

Paris'te doğdu. Yüksek öğrenimini Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes'ta tamamladı. Fransa'nın Osmanlı ülkesindeki Kudüs, İzmir ve İskenderiye'de bulunan temsilciliklerinde uzun süre mütercim sıfatıyla çalıştıktan sonra 1849'da İstanbul büyükelçiliğinin başmütercimliğine tayin edildi. 1856'da Paris'e döndü; ertesi yıl Ecole des Langues Orientales Vivantes'in Farsça öğretim üyeliğine, 1867'de müdürlüğüne getirildi. 1860'ta Suriye, 1862'de Kızıldeniz'le ilgili olarak devleti temsilen o bölgelere gönderildi. Ölümüne kadar sürdürdüğü müdürlükte çok başarılı olan ve özellikle okulun kütüphanesini geliştiren Schefer resmî görevleri dolayısıyla verilen pek çok devlet nişanının sahibi idi. Schefer, İslâm tarihi ve coğrafyasıyla ilgili önemli çalışmalar yapmıştır. Bazı Farsça İslâm tarihi kaynaklarının tenkitli neşri ve Fransızca tercümelerinin yanı sıra İslâm dünyasına dair Doğu'da ve Batı'da yazılmış birçok seyahatnâme ve hâtırâtı yayımlamış ve Fransızca'ya çevirmiştir. İslâm dünyasında geçirdiği yıllarda topladığı çok sayıdaki Arapça, Farsça ve Türkçe yazmalardan zengin bir koleksiyon oluşturmuş, daha sonra bu kitapların 800 kadarını Bibliothèque National'e hediye etmiştir.

Eserleri. 1. *Histoire de l'Asie centrale par Mir Abdoul Kerim Boukhary. Afghanistan, Boukhara, Khiva, Khoqand, depuis les dernieres années du règne de Nadir Chah (1153), jusqu'à 1233 de l'hégire (1740-1818 A. D.), (1153-1233/1740-1818)* (Paris 1876; I-II, Amsterdam 1970). Abdülkerim-i Buhârî'ye ait tarihin Farsça metni ve açıklamalı tercümesidir. 2. *Relation de l'ambassade au Kharezme (Khiwa) de Riza Qouly Khan* (Paris 1876-1879; Amsterdam 1975). Nâdir Şah'ın elçisi Rızâ Kulî Han'ın Hârizm seyahatnâmesinin metni ve Fransızca tercümesi olup Hîve Hanlığı tarihi için önemli bir kaynaktır. 3. *Iter Persium ou description du voyage en Perse entrepris en 1602* (Paris 1877). Etienne Kakasch de Zalonkemeny'nin eserinin tercümesidir. 4. *Mémoires sur l'ambassade de France en Turquie, 1525-1770 et sur le commerce des français dans le levant* (Paris 1877). Comte de Saint-Priest'in hâtırâtının neşridir. 5. *Recueil d'itinéraires et de voyages dans l'Asie centrale et l'extême orient* (Fer-